

Гудзь В. В., Чечина О. Д. Дмитрий Дорошенко как представитель государственной политики и историософии

Фигура выдающегося украинского историка, организатора исторической науки, общественно-политического и государственного деятеля, публициста Дмитрия Дорошенко была и является предметом заинтересованности многих исследователей отечественной истории. Целью данной публикации является прослеживание украинской государственнической парадигмы как одной из определяющих в жизни и творчестве этой выдающейся исторической фигуры.

Ключевые слова: Д. Дорошенко; народническая историография; историк-государственник; "Просвита"; Украинская Центральная Рада.

Gudz' V. V., Chechina O. D. Dmytro Doroshenko as a representative of governmentalization police and historiosophy

A personality of the prominent Ukrainian historian, organizer of historical science, public-political and state figure, publicist Dmytro Doroshenko was and is the article of the personal interest of many researchers of home history. The purpose of this publication is tracing of the Ukrainian state paradigm as one of determining in the life and creative activity of this prominent historical figure.

Keywords: D. Doroshenko, populist historiography, historian-governmentalist, "Prosvita" ("Enlightenment"), Ukrainian Central Council (Tsentralna Rada).

929:94(477)Винар+930(092)Винар

А. А. Хеленюк

ДЖЕРЕЛА ДО НАУКОВОЇ БІОГРАФІЇ ПРОФ. ЛЮБОМИРА ВИНАРА

У статті зроблено спробу визначити коло всіх можливих біоісторіографічних джерел до наукової біографії відомого українського історика проф. Любомира Винара. Здійснено їх аналіз та класифікацію, названо основні документи та матеріали, які дозволяють зробити ряд доповнень до біографії Л. Винара та скласти уявлення про вченого як особистість.

Ключові слова: Любомир Винар, біоісторіографічні джерела, наукова біографія, біографістика, українські діаспорні вчені.

Творцями історії є люди, а тому їх біографії, постаті неодмінно повинні бути присутні в історичному викладі. За радянського періоду внаслідок цілеспрямованого втручання партійних органів у працю істориків відбувалося знеособлювання історії, було штучно звужено тематичні межі історичної біографістики. Нехтування загальноприйнятими в науці принципами історизму та об'єктивності призвели до нівелювання і приниження ролі особи в історії [1, с.53].

Серед сучасних дослідників увага до окремих історичних постатей поступово зростає. Українська біографістика займає своє місце серед історичних досліджень. Окремим напрямком біографічних досліджень є біоісторіографія – наукова біографія відомих істориків. Обов'язковою процедурою історико-біографічних досліджень є визначення кола усіх можливих біографічних джерел. Для встановлення вірогідних даних необхідно провести порівняльний аналіз джерел, фактів, подій, що, в свою чергу, вимагає висвітлення всієї сукупності джерельної бази.

За останні роки з'явився цілий ряд праць, присвячених видатним українським історикам. Одночасно зростає інтерес і до постатей відомих українських вчених, які жили і працювали за межами батьківщини. Вивчення їх життєвого та творчого шляху виступає незаперечною умовою та невід'ємною частиною для відтворення духовної культури народу, що забезпечує збереження в пам'яті нащадків відомих і незаслужено забутих імен, створення повноцінної історії української історичної науки.

Відповідно, існує об'єктивна необхідність дослідження наукової спадщини і громадської діяльності проф. Любомира Винара – відомого українського вченого, професора Кентського державного (США) та Українського вільного університетів (Німеччина), засновника і голови Українського історичного товариства (УІТ), редактора журналу "Український історик" та інших періодичних і неперіодичних видань.

Постаті Л. Винара та аналізу його наукової діяльності присвятили свої статті науковці з діаспори та України. Серед вчених, які аналізували праці історика: А. Атаманенко [2; 3; 4; 5; 6], О. Баран [7], О. Домбровський [8; 9; 10], А. Жуковський [11], Я. Калакура [12], Д. Штогрин [13], М. Ковальський [14; 15], І. Гирич [16], Л. Сакада [17], В. Степанков [18] та ін.

Однак, джерела до наукової біографії Л. Винара вперше стають об'єктом окремого дослідження. Тому завданням даної статті є проаналізувати біоісторіографічні джерела, здійснити їх класифікацію та встановити інформативні можливості.

У біографії не може бути обмеження джерельної бази – історик прагне до її вичерпності як основи вірогідного аналізу. Проблема джерельної бази біографічних досліджень має свою специфіку – основними джерелами, крім офіційних, що реєструють лише основні біографічні дати життя (свідоцтва, довідки, дипломи, протоколи та ін.), є, як правило, суб'єктивовані джерела – спогади, щоденники, листування, автобіографії.

Джерела до наукової біографії Л. Винара – це комплекс неопублікованих та опублікованих документів, значна розпорошеність яких, в першу чергу, пов'язана з різноманітністю діяльності Л. Винара та його численними зв'язками. Основний масив неопублікованих документів зберігається в архіві Українського історичного товариства (фонд Л. Винара), а також приватному архіві вченого в м. Кент (США). Частина документів зберігається в архівах еміграційних українських наукових установ (Українського Вільного Університету (УВУ), Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ), Української Вільної Академії Наук у США (УВАН), Світової Наукової Ради (СНР). Документи, пов'язані з діяльністю Центру для вивчення етнічних публікацій та культурних інституцій, зберігаються в архіві Кентського державного університету (США). В середині 90-их років значна частина цього архіву була передана Відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. З 2002 року, за взаємною згодою установ, поточний архів УІТ та частина листування передається до Інституту дослідження української діаспори Національного університету "Острозька Академія".

Частина джерел (вибране листування, деякі спогади, документи, фотографії) до біографії Л. Винара є опублікованими, переважно в журналі "Український історик" та в збірниках, виданих на пошану вченого, а також біобібліографічних покажчиків його праць, виданих в 1997 та 2007 рр. Окремим комплексом опублікованих джерел є збірники документів наукових установ – Українського історичного товариства та Українсько-американської асоціації університетських професорів (також готується до друку збірник документів СНР). Крім того, опублікованими є практично всі праці історика.

Джерелами для вивчення життя та наукової діяльності Л. Винара є:

1) наукові праці та редакторський доробок історика;

2) документальні джерела: I. Матеріали діловодства навчальних закладів та наукових товариств (Українського вільного університету, Українського історичного товариства, Української Вільної Академії Наук, Центру для вивчення етнічних публікацій та культурних інституцій, Наукового товариства ім. Шевченка та ін.). II. Офіційно-діловодні документи (атестати про закінчення ним навчальних закладів, атестати про присвоєння йому наукових ступенів та вчених звань, різноманітна обліково-діловодна документація); III. Офіційні та неофіційні фото- фоно- відеодокументи (фотопортрети, фотоматеріали, відео- та аудіозаписи про участь вченого у роботі міжнародних конференцій, конгресів, сесій Світової Наукової Ради Світового Конгресу Українців тощо).

3) Окремий комплекс джерел складають наративи: а) щоденник; б) автобіографічні праці вченого та спогади про нього його сучасників, колег та співробітників; в) епістолярій (листи Л. Винара до колег, співробітників, ділова кореспонденція, приватне листування); г) неопубліковані наукові праці вченого, нотатки та матеріали до них. Серед наративних джерел варто також згадати про матеріали преси, рецензії на праці історика та ін.

Головним джерелом для створення біографії вченого є наукові праці (опубліковані і рукописні) Л. Винара підготовлені ним упродовж усього життя. Аналіз творчої спадщини вченого дозволяє відтворити не лише особливості його наукових поглядів, але й прослідкувати процес формування Л. Винара як історика, організатора наукового життя, відтворити еволюцію його наукових концепцій та світогляду.

Л. Винар є непересічним вченим – його науковий доробок надзвичайно широкий та різноманітний. Він є автором понад 2000 праць з історії українського середньовіччя, козацтва, історії культури, історії державності України ХХ ст., з української історіографії, бібліографії, біографістики, етнічних досліджень та спеціальних історичних дисциплін, що вийшли друком українською, англійською, німецькою та іншими мовами як за кордоном, так і в Україні.

Л. Винар як, зрештою, і більшість істориків діаспори, своїм головним принципом вважає обов'язкове слідування концепції (схеми-моделі) історії України М. Грушевського з її відповідною періодизацією та термінологією. Одним з головних завдань українських істориків, на думку Л. Винара, є "впровадити в світову історіографію, зокрема в Америці і Європі, національну схему історії України, базовану на схемі М. Грушевського..." [19; с. 202].

Творчості Л. Винара притаманна глибока ерудиція, застосування широкого кола наукових методів, створення праць на основі глибокого аналізу всіх можливих джерел. Його принципівість в підході до джерел визначається ставленням історика до історичної науки взагалі: "Немає сумніву, що історія є найтвердшою основою кожної спільноти, на якій розвивається багатовимірне життя даного народу. Історія саме визначає історичність даної нації, аналізує її історичний розвиток, інтерпретує її життя... Без джерельної документації історичності української нації, її державницьких змагань і настанов – ледве чи українська спільнота і справа у вільному світі і на рідних землях може перенести грядущі катаклізми світових подій, видержати іспит своєї історичності" [19, с. 83].

Центральною ділянкою наукового дослідження Л. Винара є історія української козащини, зокрема її розвиток і рання діяльність в XVI ст., міжнародні зв'язки, державне будівництво XVII і XVIII ст. Він досліджував окремі етапи козацького розвитку і діяльність його провідних діячів: С. Наливайка, М. Кривоноса, І. Підкови Б. Хмельницького, Д. Вишневецького, А. Войнаровського, І. Мазепи та ін. Л. Винар розробив та впровадив власну схему періодизації історії українського козацтва, а його історичні біографії до сьогодні залишаються важливим джерелом для вивчення постатей українських козацьких лідерів. Оцінюючи дослідження Л. Винара з історії козащини, відомий український історик В. Степанков зазначив: "У розумінні історичного процесу він зумів органічно поєднати сильніші сторони основних наукових шкіл української

історіографії. Внаслідок чого, знайшли об'єктивну оцінку ролі у ньому народних мас, еліти, особи, держава й геополітичного чинника" [18, с.78].

Досліджуючи різні періоди історії України, Л. Винар звертав особливу увагу на теми, які не вивчались радянськими дослідниками або висвітлювались тенденційно. Вчений не раз вступав в дискусію з радянськими колегами – часто публікував критичні рецензії на історичні праці, видані в Радянському Союзі.

Під час навчання у Western Reserve університеті в Клівленді Л. Винар зацікавився історією книги та розвитком українського книгодрукування. Його магістерська праця "Історія раннього українського друкарства" стала першою англomовною працею на Заході з історії українського книгодрукування.

Важливе місце в творчості Л. Винара займає історіографія. Він досліджує життя і творчість українських науковців, вивчає діяльність українських наукових осередків в діаспорі, а також є автором ряду теоретичних праць, присвячених різним проблемам української історіографії. Розглядаючи теоретичні проблеми української історіографії, Л. Винар виокремив ряд ключових проблем, які повинні бути вирішені українськими істориками, зокрема: проблема термінології східноєвропейської історії, опрацювання такого історіографічного поняття як "історична школа", застосування терміну "допоміжні історичні дисципліни" та ін.

Деякі дослідники відносять Л. Винара до істориків-державників [20], однак сам історик по-своєму тлумачить терміни "державницька" і "народницька" історіографія. Зокрема він вважає, що ці терміни штучні і не розділяє ці два поняття, а стверджує, що державницька школа вийшла з школи української національної історіографії М. Грушевського [21]. Цю думку прийняли і підтвердили сучасні українські дослідники, зокрема І. Гирич [16], Я. Дашкевич [22; 23], М. Ковальський [14; 15]. Л. Винар відносить себе "до синтетичної школи української національної історіографії, що є продовженням неонародницької соціологічної історіографічної школи української історіографії на еміграції в 1950-их, 1960-их і пізніших роках. Формально я належав до "школи Оглоблина" - але мої історіографічні і історіософічні концепції і історична методологія часами не покривалися з концепціями моїх професорів і з їхніми поглядами на природу і розвиток українського історичного процесу" [24, с. 79].

Любомир Винар відомий і як бібліограф, а тому бібліографічні праці історика та довідкові видання, опубліковані за його редакцією також є важливим джерелом до вивчення його постаті. Окрім бібліографічних покажчиків творчості відомих науковців (О. Оглоблина, Я. Пастернака, О. Грицяя, М. Грушевського, С. Гарісона Томпсона), Л. Винар видав цілий ряд бібліографічних довідників в галузі етнічних студій, архівознавства, музеєзнавства, бібліотекознавства. Ці видання принесли Л. Винару визнання на міжнародному рівні.

Важливе місце в творчості Л. Винара займають етнічні дослідження. Протягом 24 років він очолював науковий Центр для вивчення етнічних публікацій та культурних інституцій при Кентському державному університеті, а також 15 років редагував науковий часопис "Ethnic Forum" ("Етнічний форум"). Особливу роль Л. Винар приділив дослідженню історії української спільноти в США, зокрема українським архівним, музейним колекціям, а також українській періодиці, що виходила друком в різні роки в США.

Грушевськoзнавчі дослідження Л. Винара складають цілий пласт в його науковій праці. Л. Винар справедливо вважається засновником теоретичного грушевськoзнавства [15; 16; 22; 25]. Ним були написані наукові дослідження про окремі періоди громадсько-політичної й наукової діяльності М. Грушевського, історіографічні нариси про творчість історика, проаналізовано і опубліковано величезну кількість архівних матеріалів, видано історичну бібліографію видатного українського історика. Л. Винар сформулював і теоретично обґрунтував саме поняття грушевськoзнавства, як нової галузі науки, розробив його дисциплінарну структуру, обумовив головні складові методології наукового дослідження і джерельної бази, яка постійно збагачується.

Редакторський доробок Л. Винара становить окремий пласт джерел до його наукової біографії. Редакторську працю Л. Винар розпочав ще з молодих років із заснування молодіжного видання "Під пластовими прапорами", що вийшло друком в невеликій кількості примірників у 1948 році в Берхтесгадені (Німеччина). Пізніше він редагував видання товариств "Зарево" та "Смолоскип", заснував та зредагував понад 12 серій книжкових, 5 – довідкових видань, очолював видавничу комісію УВАН у США.

Л. Винар відомий як редактор двох наукових часописів – "Український історик" та "Ethnic Forum" ("Етнічний форум"). Обидва видання відомі сьогодні на міжнародному рівні, як фахові видання в галузі історії, українознавства та етнічних студій. Л. Винару, як редактору і засновнику "Українського історика", вдалося залучити до співпраці у журналі практично всіх видатних українських істориків з Європи та Америки, які своєю науковою працею сприяли збереженню кращих наукових традицій української історичної науки. Не менш важливою була роль Л. Винара як редактора у створенні часопису "Ethnic Forum", журналу етнічних досліджень і етнічної бібліографії, на сторінках якого науковці мали можливість обговорювати різні тенденції в етнічних дослідженнях, етнічній бібліографії, освітніх програмах, етнічному видавництві і інших важливих темах, пов'язаних з етнічними студіями в Сполучених Штатах. За 15 років свого існування журнал став американським національним та міжнародним виданням, першим у галузі етнічних досліджень.

Тут варто зазначити, що протягом усього періоду редагування "Ethnic Forum" Л. Винар залишався незмінним редактором журналу "Український історик", а також певний час редагував рубрику "Етнічні студії" у щорічнику довідкової літератури "American Reference Book Annual", здійснюючи редакторську працю на високому професійному рівні. Відомий український вчений із Франції А. Жуковський, оцінюючи редакторську працю Л. Винара, зазначив: "Не знаю чи є науковці, які б зважилися паралельно редагувати два наукові журнали... Л. Винар у цьому відношенні є винятком" [26, с.24].

Публікації дослідника в редактованих ним виданнях, теж являються важливими джерелами до вивчення його постаті. На сторінках "Українського історика" та "Етнічного форуму" він порушував актуальні питання історії, історіографії, джерелознавства, грушевськознавства, історії української спільноти в США.

Серед документальних джерел, які в переважній більшості є неопублікованими, велику цінність мають матеріали діловодства Українського Вільного Університету, Українського історичного товариства, Української Вільної Академії Наук, Центру для вивчення етнічних публікацій та культурних інституцій Кентського державного університету, Наукового товариства ім. Шевченка та інших установ, з якими пов'язана діяльність Л. Винара. Зокрема, в архіві Українського історичного товариства, що знаходиться в Інституті дослідження української діаспори Національного університету "Острозька академія", містяться документи УВАН та НТШ, де згадується Л. Винар (лист О. Оглоблина до Конференції дійсних членів УВАН [27] – рекомендація Л. Винара на дійсного члена УВАН; звернення О. Оглоблина до дирекції Історично-філософичної секції Виділу НТШ в Європі – рекомендація Л. Винара на дійсного члена НТШ [28]), документи про діяльність Л. Винара в Центрі вивчення етнічних публікацій та культурних інституцій (звіт Л. Винара про діяльність шестирічної сертифікатної програми етнічних студій [29]; звіт Л. Винара про діяльність центру етнічних публікацій та культурних інституцій за 1989/1990 рр. [30]). Також в архіві зберігається велика кількість документів Українського Вільного Університету, зокрема: звернення Л. Винара до ректорату УВУ в справі поновлення в університеті [31], звернення Л. Винара до деканату УВУ в справі виготовлення докторського диплома [32], записка про передання дисертаційної праці Л. Винара до бібліотеки [33], диплом про присвоєння ступеня доктора габілітованого [34] та ін.

Особливу цінність становлять офіційно-діловодчі документи. Серед них документи періоду навчання Л. Винара в гімназії в м. Берхтесгаден, студентських років в УВУ, та пізнішого періоду – захисту докторської дисертації та габілітації в тому ж університеті. Серед документів варто згадати: свідоцтво зрілості Л. Винара [35], виказ оцінок Любомира Винара [36], прохання Л. Винара про прийняття на студії до УВУ [37], виписові листки УВУ з 1949 по 1953 рр. [38], студентський квиток [39], диплом Л. Винара на ступінь магістра філософії [40], документ про надання Л. Винару ступеня надзвичайного професора УВУ [41]; протокол докторських іспитів Л. Винара [42], копія диплома габілітації Л. Винара в УВУ [43]; рецензія О. Оглоблина, Н. Полонської-Василенко на наукову діяльність Л. Винара [44]. Всі ці документи дозволяють достовірно відтворити важливі етапи біографії вченого.

Серед опублікованих документальних джерел варто згадати два збірники документів, що вийшли друком в 2006-2007 рр. – "Матеріали до історії Українського історичного товариства" [45] та "Українсько-американська асоціація університетських професорів. Статті і матеріали" [46]. Ці збірники в комплексі складають цінний джерельний матеріал не лише для вивчення історії установ, але й в цілому розвитку української науки в діаспорі, а також діяльності окремих українських та зарубіжних вчених, які працювали в американських університетах в галузі україністики, українознавства, зокрема і Л. Винара. Документи з названих збірників дають детальну інформацію про діяльність Л. Винара на посаді президента УІТ (з 1981 року – до сьогодні), та президента Українсько-американської асоціації університетських професорів (1981-1984, 2006 – до сьогодні).

Основний масив фотодокументів зберігається в приватному архіві Л. Винара в Кенті. Усі фотодокументи можна умовно поділити на родинні або неофіційні (фотографії членів родини, дитячі, шкільні) та ділові або офіційні (ілюструють його науково-організаційну діяльність). Значна частина фотографій різних років опублікована в бібліографічному покажчику праць Л. Винара, що вийшов друком в 2007 році [47]. Привертають увагу світлини, на яких зображена родина вченого, вчителі, друзі, які значною мірою вплинули в свій час на формування особистості Л. Винара. Ці документи особливо цінні оскільки дають змогу побачити процес поступу вченого в світлі повсякденності. Значна частина фотодокументів ілюструє наукові контакти дослідника з видатними вченими діаспори та України, а також його працю в наукових установах, участь у важливих міжнародних конференціях, конгресах тощо.

В архіві УІТ зберігається також значна кількість фоно- та відео документів. Вони представлені записами наукових конференцій, конгресів, зустрічей, круглих столів, що відбувалися як в діаспорі, так і в Україні. Цінними є записи доповідей вченого на сесіях Світової наукової ради, УВАН, міжнародних наукових конгресів українських істориків. Ці документи дають можливість ознайомитись з перебігом наукових дискусій, розкривають погляди вченого, його точку зору на важливі питання розвитку української історичної науки. Окреме місце посідають інтерв'ю з українськими вченими діаспори, зокрема і Л. Винаром, записані на магнітні носії Аллою Атаманенко [48].

На окрему увагу заслуговують бібліографії праць вченого, що публікувалися протягом більш як 50 років його наукової діяльності. На сьогоднішній день їх налічується 33. Покажчики яскраво ілюструють внесок вченого в розвиток історичної науки, дають змогу проаналізувати та узагальнити його науковий доробок, а також дозволяють ширше окреслити епоху, в якій він жив і творив. Варто також зазначити, що в західній історіографії бібліографічні покажчики відносять до виду "secondary sources" (другорядні джерела). Враховуючи це, а також специфіку біоісторіографічного дослідження, ці бібліографії класифікуємо як джерело.

Найбільшим комплексом джерел до вивчення постаті Л. Винара є наративи. Цінним біоісторіографічним джерелом є "Щоденник" (1950-1959 рр.) [49], який містить важливу інформацію про тогочасне наукове життя, погляди молодого тоді дослідника на розвиток зарубіжної української історичної науки. Ці записи є дуже важливими для розуміння поступу Л. Винара як дослідника, становлення його наукового світогляду.

Не зважаючи на певну суб'єктивність даного джерела, воно є дуже важливим не лише для створення наукової біографії вченого, але й для більш чіткого розуміння процесу розвитку української історичної науки та становлення та діяльності українських наукових установ в діаспорі.

Особливу вагу мають опубліковані та неопубліковані спогади про вченого його сучасників, колег, співробітників, студентів, а також автобіографічні статті самого Л. Винара. Серед науковців поширена думка, що спогади є досить суб'єктивним джерелом, оскільки відносяться до джерел особового походження і являють собою свідчення сучасників або очевидців певних подій, що були створені на основі їх власних вражень. В основі створення спогадів є пам'ять мемуариста, яка відтворює певні події такими, якими мемуарист їх бачив або хотів бачити. Обмеженість пам'яті нерідко призводить до спотворення описання певних подій. Суб'єктивний фактор присутній в певній мірі в кожному виді джерел, однак в спогадах він посилюється через прагнення мемуариста не лише відобразити те, що він запам'ятав, але й осмислити події минулого.

Однак, у даному випадку власне спогади дають можливість перевірити достовірність інших джерел, а також наповнити життєпис Л. Винара додатковою цінною інформацією, зокрема з періоду його навчання в гімназії в таборі для переміщених осіб "Орлик" в м. Берхтесгаден, а також з часу його праці в американських наукових установах та УІТ.

Більшість спогадів, що стосуються постаті Л. Винара, є опублікованими. Виняток становлять спогади його брата Б. Винара, мами Євфрозини Винар та батька – Івана Винара. Спогади мами Л. Винара хоч невеликі за обсягом, але є цінним джерелом для розуміння становлення світогляду майбутнього вченого, впливу родини та оточення на формування Л. Винара як особистості. Брат Л. Винара, Богдан, нині теж відомий науковець, був активним учасником студентського товариства національного солідаризму "Зарево". Через багато років по тому він написав нарис "Зарево" і "Розбудова держави". Спомини [50], який, однак, не був опублікований. Машинопис зберігається зараз в архіві УІТ. Хоча ці спогади Б. Винара в основному стосуються організації та діяльності товариства, знаходимо в них і цікаві відомості про молодого Л. Винара, зокрема його активної діяльності на посаді голови літературної та історичної комісії "Зарева".

Важливими є спогади про Л. Винара його колег, співробітників та студентів. Нещодавно були опубліковані спогади відомого українського вченого О. Домбровського, які він присвятив УІТ та Л. Винару. О. Домбровський в своїх "Споминах" [51] згадує про свою співпрацю з відомими українськими науковцями, в тому числі і Л. Винаром. Окрім наукових зацікавлень та поглядів Л. Винара О. Домбровський характеризує його психологічні, людські риси.

Найбільша кількість спогадів про Л. Винара зосереджена в ювілейних збірниках, присвячених 30-ти та 50-літтю наукової діяльності, а також 65-ти та 75-літньому ювілею вченого.

30-ліття наукової діяльності Л. Винара УІТ відзначило виданням збірника "Любомир Р. Винар. Історик. Педагог. Бібліограф" [52], де опублікували свої статті О. Оглоблин, О. Домбровський, Л. Биковський, Д. Штогрин. Кожен з цих вчених присвятив свою статтю характеристиці певного напрямку наукової та науково-організаційної діяльності дослідника, однак кожна з цих публікацій містить оцінку Л. Винара як людини, колеги, співробітника та друга.

Найбільша кількість статей, присвячених постаті Л. Винара, опублікована в збірнику на його пошану, що вийшов в світ в 2002 році [53]. Серед статей суто наукового характеру, є також статті-спогади його співробітників з США та України, в яких охарактеризовано постать Л. Винара як організатора наукового життя в діаспорі та Україні. Особливу вагу становлять публікації його співробітників та студентів з Центру для вивчення етнічних публікацій та культурних інституцій [54;55;56;57;58;59]. Ці публікації дають можливість детальніше реконструювати період діяльності Л. Винара в Етнічному центрі та його взаємини зі співробітниками та студентами. В цьому ж збірнику про свою співпрацю з Л. Винаром пишуть А. Жуковський, Л. Биковський, О. Домбровський, Г. Бурлака.

У збірнику "Подвижник української історичної науки", присвяченому 65-літньому ювілею Л. Винара та 35-річчю "Українського історика", про взаємини з Л. Винаром згадують відомі українські вчені Ю. Макар [60] та О. Баран [61].

Особливу цінність для створення наукової біографії вченого мають його особисті спогади. З неопублікованих варто згадати 2 спогади історика, що зберігаються архіві УІТ в НаУОА. Один з них – коротенький нарис про початки редакторської діяльності Л. Винара [62], яку він відносить до 1948 року, коли він зредагував пластову одноднівку "Під пластовими прапорами", видання пластового гуртка "Пугачі". В цьому ж журналі були опубліковані вірші Л. Винара та стаття "Пізнай своє минуле". Варто наголосити, що до виходу в світ останньої біобібліографії Л. Винара ця стаття та видання не згадувались в жодному попередньому покажчику праць вченого. В цьому ж документі знаходимо його думки про роль Пласту у формуванні його свідомості та ставлення до своєї першої редакторської роботи. Інший документ – спогад Л. Винара про його роботу в щорічнику American Reference Books Annual (ARBA) [63]. Це видання, в якому друкувалися рецензії на різні англомовні довідкові видання.

Про своє навчання в гімназії та період життя в таборі "Орлик" Л. Винар пише у кількох коротких публікаціях в збірнику "Ювілейна книга української гімназії в Берхтесгадені" [64]. Частина збірника – це передруки коротеньких заміток молодих пластунів, що були опубліковані в "Хроніках гуртка "Пугач" I-го куреня УУПЮ ім. полк. І. Богуна у Берхтесгадені" в кінці 1940-их років. Серед цих заміток – перші "проби пера" ще юнака Л. Винара, які були опубліковані під псевдонімом Вінцер де Жанейро. Зокрема він згадує про свої шкільні роки, вчителів, друзів, умови життя та внутрішні переживання українських емігрантів. Інша части-

на публікації збірника – це, власне, спогади Л. Винара про часи свого навчання та вчителів. Зокрема, спогади про Лідію Шляхтиченко, проф. математики, наповнені автобіографічними сюжетами, оскільки Л. Шляхтиченко та сім'я Винарів товаришували. Важливі моменти з життя молодого Л. Винара, які безперечно вплинули на формування його як особистості, знаходимо у його спогадах про українського літератора Остапа Грицяя. Окрему статтю Л. Винар присвятив спогадам про свого батька Івана Винара, який теж працював викладачем у цій гімназії.

Характеризуючи наративні джерела, варто також згадати автобіографії, які можна розділити на опубліковані автобіографічні статті та неопубліковані автобіографії, написані Л. Винарем в різні роки під час оформлення документів в університети, наукові установи і т.п.

Під автобіографічними публікаціями в першу чергу маємо на увазі статті: “Як я став грушевськознавцем” [65], яка пізніше була розширена до невеликого нарису “На службі грушевськознавства (спогади і коментарі)” [66], “Мої “зустрічі” з запорозькими козаками (Автобіографічні нотатки)” [67] та “Як було створене Українське Історичне Товариство: замітки засновника” [68]. Ці три статті присвячені головним напрямкам наукової та науково-організаційної праці Л. Винара та розкривають особисте ставлення Л. Винара до обраних ним ділянок наукового дослідження, його погляди щодо основних завдань українських істориків на еміграції та ін. В нарисі “На службі грушевськознавства” Л. Винар говорить про власне ставлення до спогадів та автобіографій як джерела до вивчення постаті вченого: “Я завжди пригадую також нарікання Олександра Петровича Оглоблина, мого професора і опісля найближчого співробітника в “Українському історичному”, про занедбаність українськими істориками опрацювання їхніх спогадів і автобіографічних нарисів, що спричиняє поважну прогалину в першоджерельній історичній літературі, а це, в свою чергу, утруднюють наукові дослідження сучасних і майбутніх істориків і інших дослідників. Я вповні погоджуюся з думками Олександра Петровича, – і це й вияснює головні мотиви написання нарисів “На службі грушевськознавства” у формі спогадів і відповідних коментарів та спостережень” [66, с. 76].

В архіві Л. Винара зберігаються також його неопубліковані автобіографії різних років. Однією з перших автобіографій, написаних Л. Винарем, можна вважати “Життєпис” [69], написаний в Берхтесгадені 18 січня 1950 і надісланий пізніше до деканату філософського факультету УВУ разом з іншими документами, необхідними для вступу в університет. З пізнішого періоду збереглися кілька примірників автобіографії з 1955 року [70; 71], яку він подав до УВУ перед захистом дисертації, а також життєпис з додатком бібліографії праць, написаний на початку 60-их років (1961). Згадані автобіографії – це короткий хронологічний виклад основних важливих дат життя Л. Винара, проте вони містять цінну інформацію про період навчання Л. Винара в університеті, захисту докторської дисертації. Крім того, з допомогою цих документів можна уточнити рік народження Л. Винара – 1931, оскільки в більшості опублікованих джерел та статей подається 1932.

Найбільшим в кількісному значенні пластом джерельних матеріалів є епістолярій. Сам Л. Винар вважає листування важливим джерелом для вивчення життя і творчості вчених, діяльності наукових установ та інших важливих історичних подій. Зокрема в передмові до публікації переписки з відомим українським істориком М. Ковальським Л. Винар зазначив: “В минулому історики заступали погляд, що листування, а зглядно, друк листів, вимагає відповідної “історичної перспективи” (близько 30-50 років після відходу авторів листів). Я заступаю думку, що епістолярні історичні джерела треба друкувати ще за життя істориків, а не після їхнього відходу у вічність. Це дозволяє дослідникам безпосередньо перевірити і доповнити інформації, що зберігаються в листах і це значно доповнює зміст цих історичних першоджерел. Саме через цю вимогану “історичну перспективу” після смерті авторів листування ми втратили чимало цінних даних, а часто безпосередніх свідків подій, потворилися різні штучні і спекулятивні гіпотези, які дослідники перевіряють довгі роки...” [72, с. 554]. З огляду на це, значна частина листування Л. Винара опублікована в різних виданнях, зокрема і в “Українському історичному”. Вже в першому числі журналу Л. Винар публікує декілька листів відомого українського історика І. Борщака [73]. Згодом публікації листування Л. Винара з відомими українськими вченими почали систематично з'являтися в рубриці “Архівні матеріали” на сторінках “Українського історика”. Певну частину листування Л. Винара опубліковано у вже згаданому збірнику на його пошану “На службі Клію”.

В архіві Українського історичного товариства зберігається значна кількість неопублікованих листів Л. Винара та членів УІТ. Велика частина листування Л. Винара знаходиться в його приватному архіві. Однак доступний для нас масив листування становить цінну джерельну базу для відтворення важливих етапів його біографії.

Цей широкий масив епістолярних джерел, який охоплює як офіційне, так і приватне листування Л. Винара, можна систематизувати за хронологічним та інформативним критеріями, за особою адресата, за зовнішніми ознаками. Активна науково-організаційна діяльність Л. Винара вимагала підтримки широкого кола контактів. Реалії життя діаспорних вчених змушували їх працювати на великих відстанях один від одного, а отже значна частина справ вирішувалася листовою. Тому епістолярій українських зарубіжних науковців є надзвичайно цінним джерелом не лише для вивчення окремих постатей, але й для глибшого розуміння процесу розвитку української науки в діаспорі.

Хронологічно епістолярій Л. Винара охоплює період від початку 50-их до кінця 90-их років. За хронологічно-проблемним принципом його можна умовно розділити на 4 періоди: листування 50-их років, листування 60-их – кінця 70-их, листування – 80-их років, та листування 90-их років. Тематика листування першого періоду є досить різноманітною. В більшій частині листів обговорюється питання створення та

майбутньої діяльності осередків Українського академічного товариства та Центрального союзу українського студентства (ЦЕСУС) в США. На цей період припадає початок листування Л. Винара з відомим українським вченим, редактором українського англомовного наукового журналу "Ukrainian Quarterly" М. Чубатим. Вчений давав поради молодому історику щодо його статті про Б. Хмельницького, а також запрошував публікуватися в журналі. В цей же період Л. Винар розпочинає активне листування з О. Оглоблиним. Листування цього періоду – дуже цінне джерело для розуміння процесу становлення Л. Винара як дослідника: його наукових зацікавлень, формування власного ставлення до української історичної науки та ролі історика і т.п. Інша частина листів цього періоду – приватна переписка Л. Винара з його шкільним товаришем В. Дмитріюком.

Листування 60-их років – це період активної переписки Л. Винара з О. Оглоблиним та іншими вченими. В цей час вирішується питання створення журналу "Український історик", а згодом і Українського історичного товариства. Листування цього періоду дуже відмінне від попереднього. Це вже не листи учня та учителя, а переписка колег, науковців, які разом працюють, здійснюючи важливу справу.

В період з кінця 70-их та у 80-ті роки основною тематикою кореспонденції Л. Винара є справи діяльності Українського історичного товариства та розвитку журналу "Український історик". Кількість адресатів у цей період значно збільшується. В листуванні також відображуються різні напрямки організаційної діяльності Л. Винара, процес реалізації різноманітних видавничих та науково-організаційних проектів, його вболівання за розвиток української історичної науки в еміграції та співпрацю українських вчених.

В період 90-их років епістолярій Л. Винара поповнюється новими адресатами – переважно науковцями з материкової України. На цей час припадає активне налагодження співпраці істориків України та діаспори: створення осередків УІТ в українських університетах, обговорення спільних видавничих проектів та наукових конференцій. Все це добре відображується в листуванні цього часу.

Епістолярій Л. Винара надзвичайно широкий та інформативно багатий. В ньому відображено наступні сюжети: 1) зафіксовано основні найважливіші наукові заходи, що проходили в кожен із зазначених вище періодів, відтворено їх суть, напрямки та хронологію. За листами можна простежити, коли і де відбувалися важливі наукові конференції, які вчені на них були присутні, які питання на них порушувалися, а також визначити роль Л. Винара у здійсненні того чи іншого науково-організаційного заходу. Чітко видно, в який спосіб, з чієї ініціативи створювалися наукові інституції, закладалися фонди, засновувалися наукові періодичні та неперіодичні видання.

2) З листів також дізнаємося про деякі нереалізовані проекти, труднощі, які намагалися здолати українські наукові установи та вчені для здійснення задуманого, про взаємовідносини українських науковців та їх погляди на розв'язання основних завдань української еміграційної науки.

3) Епістолярій Л. Винара – це також величезний масив інформації щодо діяльності та розвитку Українського історичного товариства та журналу "Український історик", а також до історії діяльності інших українських наукових установ в діаспорі (УВАН, НТШ в Америці та в Європі, УВУ, Бібліографічного наукового центру (в Бовлінгтонському державному університеті), Центру для вивчення етнічних публікацій та культурних інституцій, Українсько-американської асоціації університетських професорів, Світової наукової ради Світового конгресу українців та ін.)

Як уже зазначалось, епістолярій Л. Винара вказує на надзвичайно широке коло контактів вченого. Його адресатами в різний час були та є найвідоміші українські вчені діаспори, а пізніше й материкової України. Серед кореспондентів Л. Винара зустрічаємо О. Оглоблина, Н. Полонську-Василенко, І. Борщак, А. Жуковського, Б. Пастернака, М. Антоновича, М. Чубатого, В. Міяковського та ін. Загалом, за опрацьованими листами налічується близько 50 адресатів та 120 кореспондентів.

За зовнішніми ознаками епістолярію Л. Винара можна виокремити наступні види кореспонденції: 1) листи, написані на офіційних бланках наукових установ та товариств (Українське історичне товариство, Центр для вивчення етнічних публікацій та культурних інституцій, Кентського державного університету та ін.); 2) листи на звичайних аркушах паперу, та на аркушах із зошитів різних розмірів; 3) поштові листівки різних розмірів. Більшість листів – машинописи, однак частина листування з О. Оглоблиним, А. Жуковським, В. Дмитріюком – рукописи.

В архіві Л. Винара зберігаються також робочі рукописи його праць, статей, доповідей. Серед них на особливу увагу заслуговує неопублікована праця, присвячена Максиму Кривоносу. Ще у 1961 році у статті "Максим Кривоніс", опублікованій в журналі "Овид" [74] в примітці зазначено, що це уривок з історичної монографії "Максим Кривоніс" [74], готової до друку. Однак до сьогодні ця монографія залишається в рукописі. В своїх опублікованих працях про Максима Кривоноса Л. Винар висвітлив лише питання походження козацького ватажка. Натомість, аналіз рукопису свідчить про те, що в своїй історичній монографії автор детально зупинився на висвітленні постаті М. Кривоноса, зокрема його ролі у визвольній війні Б. Хмельницького: участі М. Кривоноса в боях під Жовтими водами і Корсунем, діяльності по організації козацьких полків на Лівобережжі. Автор детально зупинився на питанні взаємовідносин Кривоноса з Хмельницьким "які мали значний вплив на розвиток української революції 1648 року" [74, Арк. 43]. Висвітлюючи М. Кривоноса як історичну особу, Л. Винар окремо зупинився і на аналізі світогляду козацького лідера.

При характеристиці нарративних джерел варто також згадати матеріали преси та рецензії на праці дослідника. Протягом багатьох років діяльність Л. Винара як президента УІТ та організатора наукового життя в діаспорі неодноразово згадувалась і обговорювалась на шпальтах найвідоміших українських періодичних видань в США та Канаді ("Свобода", "Українське слово", "Новий шлях", "Народна воля", "Україн-

ський голос”, “Америка”), а з 1991 року і в українській пресі (“Гомін України”, “Літературна Україна”, “Українське слово” (Київ), “За вільну Україну”). Крім того, кожна монографія або видання, здійснене за редакцією Л. Винара викликали зацікавлення та реакцію з боку колег науковців. На сьогодні нараховується близько 330 рецензій на наукові та редакційні Л. Винарем праці, які являються важливим джерелом для характеристики його як дослідника, науковця.

Таким чином можемо зробити висновок, що джерела до біографії Л. Винара є численними та різноманітними. Головним джерелом для вивчення постаті вченого є звичайно його наукові праці, проте, як бачимо, існує також значне коло джерел, серед яких джерела особового походження, документи українських наукових установ в діаспорі, епістолярій та ін. За видовими ознаками та походженням їх можна розділити на документальні і нарративні. Кожен з видів представлений значною кількістю опублікованих та неопублікованих документів, ґрунтовний аналіз яких дозволяє робити ряд доповнень до біографії Л. Винара та скласти уявлення про вченого як особистість. Відповідно можемо стверджувати, що джерельна база є в повній мірі репрезентативною для здійснення комплексного наукового дослідження життя й діяльності відомого українського історика Л. Винара.

Джерела та література

1. Пивовар С. Біографістика історична // Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. – К., 2002. – С. 35.
2. Атаманенко А., Макар Ю. До 75-річчя Любомира Романа Винара // Український історичний журнал, 2007. – № 2. – С. 225-229.
3. Атаманенко А. Любомир Винар як редактор “Українського історика” // Український історик, 2003. – Ч. 1-5. – С. 16-38.
4. Атаманенко А., Хеленюк А. Покликання – історія (До 75-ліття Любомира Романа Винара) // *Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze*. 25-26. Spotkania polsko-ukraińskie. Emigracja ukraińska historia, kultura, postacie, instytucje, związki z Polakami. *Studia Ucrainica*. Pod redakcją Stefana Kozaka przy współpracy Walentyny Sobol i Bazylego Nazaruka. – Warszawa, 2008. – S. 418-428.
5. Атаманенко А. Дослідник життя Олега Кандиби-Ольжича // Любомир Винар. Олег Кандиба Ольжич: дослідження та джерела / Ред. Алла Атаманенко. – Острог; Нью-Йорк: Українське Історичне Товариство; Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, 2008. – С. 13-34.
6. Атаманенко А. Любомир Винар: життя і праця (3 нагоди 75-ліття вченого) // Український історик, 2007-2008. – Ч. 3-4. – С. 7-44.
7. Баран О. Любомир Роман Винар (3 нагоди 65-ліття) // Український історик, 1997. – Ч. 1-4. – С. 11-32.
8. Домбровський О. Любомир Винар – будівничий української історіографії в діаспорі // Осягнення історії: 36. наук. праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя. – Острог; Нью-Йорк, 1999. – С. 245-251.
9. Домбровський О. Любомир Винар зблизка // На службі Клію: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 53-61.
10. Домбровський О. Науково-організаційна діяльність Любомира Винара // Любомир Винар: історик, педагог, бібліограф / за ред. О. Домбровського. – Мюнхен; Нью-Йорк; Торонто: Українське Історичне Товариство, 1982. – С. 13-22.
11. Жуковський А., Атаманенко А. Любомир Винар: життя і діяльність (з нагоди 75-ліття історика) // Любомир Винар. Біобібліографічний покажчик (1948-2007) / НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника, Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”; Упоряд. Н. Кошик, Л. Кужель; Відп. ред.: М. Романюк, А. Атаманенко. – Львів; Острог; Париж; Нью-Йорк, 2007. – С. 19-46.
12. Калакура Я. Теоретично-методологічні засади української історіографії (За працями проф. Любомира Винара) // На службі Клію: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 42-52.
13. Штогрин Д. Бібліографія праць Любомира Винара // Любомир Винар: історик, педагог, бібліограф / За ред. О. Домбровського. – Мюнхен; Нью-Йорк; Торонто: Українське Історичне Товариство, 1982. – С. 31-65.
14. Ковальський М. Внесок професора Любомира Винара в розробку проблеми “Наукова історична школа” // Український історик. – 1997. – Ч. 1-4. – С. 40-46.
15. Ковальський М., Атаманенко А. Теоретичне обґрунтування грушевськознавства // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки: Міжвід. Збірник наукових праць / НАН України. Інститут історії України. – Київ, 2004. – Вип. 10. – С. 30-41.
16. Гирич І. Засновник грушевськознавства // Винар Л. Михайло Грушевський: історик і будівничий нації. – Нью-Йорк; Київ; Мюнхен, 1995. – С. 18-22.
17. Сакада Л. Діяльність істориків українського зарубіжжя в обороні імені М.С. Грушевського // Український історичний журнал. – 1996. – №6. – С. 38-49.
18. Степанков В. Проблеми козацтва та боротьби за незалежність України у творчості Любомира Винара // Винар Л. Козацька Україна: Вибрані праці. – Київ; Львів; Нью-Йорк; Париж, 2003. – С. 11-80.
19. Винар Л. “Український Історик” 40 років служіння науці 1963 – 2003: Статті і матеріали. – Нью-Йорк; Острог, 2003. – 422 с.
20. Розмериця Ю.О. Історики діаспори та їх внесок у державницький напрям української історіографії // Українознавство. – 2006. – № 4. – С. 369-374.
21. Про історію України і істориків. Інтерв'ю з проф. Любомиром Винарем // Українські вісті. – 1993. – 9 травня, № 19.
22. Дашкевич Я. Михайло Грушевський – історик народницького чи державницького напрямку? // Михайло Грушевський і українська історична наука: Матеріали наук. конф. присвяч. М. Грушевському, Львів, 24-25 жовтня 1994 р., Харків, 25 серпня 1996 р., Львів, 29 вересня 1996 р. – Львів, 1999. – С. 65-85.
23. Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. – Львів: Піраміда. – 807 с.

24. Винар Л. Вступ до науки грушевськознавства // Український історик. – 1996. – Ч. 1-4. – С. 17-79.
25. Жулинський М. Грушевськознавство: нарощування джерелознавчого потенціалу // Листування Михайла Грушевського/ Упор. Г. Бурлака; Ред. Л. Винар. – Київ; Нью-Йорк; Париж; Львів; Торонто, 1997. – С. 14-15.
26. Жуковський А. Любомир Винар: життя і діяльність // Любомир Винар: біобібліографічний покажчик (1950-1997). – Львів; Київ; Париж; Нью-Йорк; Торонто, 1998. – С. 7-27.
27. Лист О. Оглоблина до конференції дійсних членів УВАН (від 18 лютого 1968 року) // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Документація УВАН”. – 3 арк.
28. Звернення О. Оглоблина до дирекції Історично-філософичної секції Виділу НТШ в Європі від 18 червня 1967 року // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 3 арк.
29. Sixth Year Certificate Program Annual report by L. Wynar professor and Coordinatr Sixth Year Program School of Library Science // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Документація Центру для вивчення етнічних публікацій та культурних інституцій”. – 4 арк.
30. Center for the Study of Ethnic publications and Cultural Institutions in the USA. Annual Report: 1989/1990 // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Документація Центру для вивчення етнічних публікацій та культурних інституцій”. – 1 арк.
31. Лист від 20 серпня 1952 року // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Документація УВУ”. – 1 арк.
32. Лист від 14 липня 1956 року // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 1 арк.
33. Записка про передачу дисертаційної праці Л. Винара “Українсько-молдавські відносини в другій половині XVI ст.” до бібліотеки УВУ // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Документація УВУ”. – 1 арк.
34. Диплом про присвоєння ступеня доктора габілітованого від 24 листопада 1964 року // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 1 арк.
35. Свідцтво зрілості. Винар Любомир Роман. Від 24 травня 1949 року // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 4 арк.
36. Виказ оцінок Любомира Винара // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 1 арк.
37. Звернення від 18 січня 1950 року // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Документація УВУ”. – 1 арк.
38. Виписові листки УВУ 1949-1953 // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 9 арк.
39. Студентський квиток від 4 квітня 1953 // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 2 арк.
40. Диплом про присвоєння Л. Винару ступеня магістра філософії від 6 грудня 1955 року // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 1 арк.
41. Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 1 арк.
42. Протокол докторських іспитів пана Любомира Винара (від 26 травня 1956 року). – Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Документація УВУ”. – 1 арк.
43. Диплом про присвоєння ступеня доктора габілітованого (від 24 листопада 1964 року) // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 1 арк.
44. Рецензія на наукову діяльність д-ра Любомира Винара (жовтень 1968). – Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 2 арк.
45. Матеріали до історії Українського Історичного Товариства: Збірка документів. / Ред. Алла Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог, 2006. – 384 с. – (Серія: “Історичні джерела”; Т. 2).
46. Українсько-американська асоціація університетських професорів. Статті і матеріали / Ред. Ася Гумецька; редактор-консультант Алла Атаманенко. – Нью-Йорк; Торонто; Острог: Українсько-американська асоціація університетських професорів, Національний університет “Острозька академія”, Інститут досліджень української діаспори, 2008. – 372 с.
47. Любомир Винар. Біобібліографічний покажчик (1948-2007) / НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника, Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”; Упоряд. Н. Кошик, Л. Кужель; Відп. ред.: М. Романюк, А. Атаманенко. – Львів; Острог; Париж; Нью-Йорк, 2007. – 576 с.
48. Атаманенко А. Джерельна база дослідження діяльності УІТ // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки. – Острог, 2007. – Вип. 8. – С. 391-406.
49. “Щоденник (1950-1959)” // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 260 арк.
50. Винар Б. “Зарево” і “Розбудова держави”. Спомини // Архів УІТ. – Ф. “Зарево”. – Спр. “Спогади”. – 75 арк.
51. Домбровський О. Спомини / Ред. Алла Атаманенко. Упор. Галина Клинова. – Нью-Йорк; Львів; Острог, 2009. – 373 с.
52. Любомир Винар: історик, педагог, бібліограф / за ред. О. Домбровського. – Мюнхен; Нью-Йорк; Торонто: Українське Історичне Товариство, 1982. – 71 с.
53. На службі Кліо: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – 809 с.
54. Buttler Lois. A Personal Tribute to Lubomyr R. Wynar // На службі Кліо: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 122-123.
55. Dangoule Kviklys. My Personal Reflections of Dr. Lubomyr Wynar // На службі Кліо: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 123-125.
56. Suvak Daniel. Dr. Lubomyr Wynar, Searcher, Reseacher, Teacher // На службі Кліо: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 125-126.
57. Aby Stephen H. Dr. Lubomyr Wynar: A Personal Reflection // На службі Кліо: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 126-12.
58. Gawur Luba. Dr. Lubomyr Wynar – Professor, Mentor, Friend // На службі Кліо: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 127-129.

59. Zajas Michael. Professor Wynar and the Ethnic Center // На службі Кліо: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 129-130.
60. Макар Ю. Любомир Винар – вчений, організатор науки // Подвижник української історичної науки. – Чернівці, 1999. – С. 31-51.
61. Баран О. Любомир Винар (з нагоди 65-ліття) // Подвижник української історичної науки. – Чернівці, 1999. – С. 5-31.
62. Винар Л. Про мою першу редакторську працю (Спогад) // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 2 арк.
63. Винар Л. Моя співпраця в АРБІ (ARBA) // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 2 арк.
64. Ювілейна книга української гімназії в Берхтесгадені. В 50-ту річницю першої матури (1947-1997). – Норт Порт, Флорида, 1997. – 303 с.
65. Винар Л. Як я став грушевськознавцем (Замість передмови) // Винар Л. Михайло Грушевський: історик і будівничий нації. Статті і матеріали. – Нью-Йорк; Київ; Торонто, 1995. – С. 8-17.
66. Винар Л. На службі грушевськознавства // Винар Л. Грушевськознавство: Генеза й історичний розвиток. – Київ, 1998. – С. 76-110. – (Серія: “Грушевськіяна”).
67. Винар Л. Мої “зустрічі” з запорозькими козаками // Винар Л. Козацька Україна. Вибрані праці. – К.; Львів; Нью-Йорк; Париж, 2003. – С. 81-93.
68. Винар Л. Як було створене Українське історичне товариство: замітки засновника // Український історик. – 2005. – Ч. 2-4. – С. 11-49.
69. Життєпис (від 18 січня 1950 року) // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 1 арк.
70. Життєпис (від 26 квітня 1955 року) // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 1 арк.
71. Curriculum vitae (від 23 жовтня 1955 року) // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Особисті документи”. – 1 арк.
72. Винар Л. Наше листування (з приводу 70-ліття основника УІТ в Острозі)... // Освячення історії: Зб. наук. праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя. – Острого; Нью-Йорк, 1999. – С. 553-554.
73. Декілька не друкованих листів Ілька Борщака // Український історик. – 1963. – Ч.1. – С. 11-13.
74. Винар Л. Максим Кривоніс // Овид. – 1961 – Ч. 5. – С. 21-25.
75. Винар Л. Максим Кривоніс (історична монографія) // Архів УІТ. – Ф. Л. Винара. – Спр. “Рукописи”. – 49 арк.

Хеленюк А. А. Істочники к научной биографии проф. Любомира Винара

В статье сделана попытка обозначить круг всех возможных биоисториографических источников научной биографии известного украинского историка проф. Любомира Винара. Осуществлен их анализ и классификация, названы основные документы и материалы, позволяющие сделать ряд дополнений к биографии Л. Винара и сформировать представление об учёном как личности.

Ключевые слова: Любомир Винар, биоисториографические источники, научная биография, биографистика, украинские учёные диаспоры.

Helenyuk A. A. Sources for the scientific biography of prof. Lubomyr Wynar

The essay covers the range of all the possible sources for the research of scientific biography of a famous Ukrainian professor of history Lubomyr Wynar. Its analysis and classification are performed, there are named the main documents and materials, which allow to make a number of additions to Lubomyr Wynar biography and create an idea about the scientist as a personality.

Keywords: Lubomyr Wynar, biographical sources, scientific biography, biographical science, scholars of Ukrainian Diaspora.

УДК 930.2:329.733(477)“1920/1925”

Ю. І. Щур

УКРАЇНСЬКИЙ ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ НА НАДДНІПРЯНЩИНІ У 1920–1955 РОКАХ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

У статті проаналізовано ступінь вивчення історії українського визвольного руху на Наддніпрянській Україні у 1920-1955 роках. Наголошено на тому, що попри надбання вітчизняних та закордонних дослідників, проблема діяльності УВО, ОУН та УПА на Наддніпрянщині залишається малодослідженою.

Ключові слова: Ключові слова: історіографія, Наддніпрянська Україна, Українська військова організація, Організація українських націоналістів, Українська повстанська армія.

Український визвольний рух на Наддніпрянщині у 1920-1955 рр. був важливим чинником загальноукраїнської національно-визвольної боротьби ХХ ст. Антикомуністична та антирадянська спрямованість визвольного руху зумовила інтерес до нього з боку не лише дослідників із еміграції, але й радянських українських істориків та політологів. Крах комуністичного режиму в Україні у 1991 р. викликав зростання наукового інтересу до цієї проблеми.

Незважаючи на те, що у повоєнний час в Україні та за її межами було написано більше 5 тис. праць з історії УВО, ОУН та УПА [337–338], український визвольний рух на Наддніпрянщині у 1920–1955 рр. залишається малодослідженим в сучасній історіографії. Лише у деяких із цих публікацій автори торкалися